

Evelina Johansson Wilén

Mellan jaget och världen.

*Feminism och etik under
nyliberala villkor*

Tankekraft förlag 2019

1

På senaste tiden har etik, frågan om jagets relation till sig själv och andra, i termer av moraliskt handlande, kommit att inta en allt mer central plats i genusvetenskaplig forskning och feministisk teoriutveckling. Etiken vänder ofrånkomligen blicken mot individen, mot jagets reflektioner om sitt eget handlande. Frågan är dock vilken potential ett etiskt förhållningssätt fyller? Finns det utrymme för kollektiva praktiker för förändring? Kan etik diskuteras i termer av politik i vår genomindividualiserade, självupptagna (kanske till och med narcissistiska) sociala medietillvaro där var person har möjlighet att visa upp sin godhet genom konsumtion och där rätten att välja verkar nästintill oomkullkastlig?

En genusvetenskaplig avhandling som ingående har utforskat just etikens plats i en nyliberal samtid är Evelina Johansson Wiléns *Mellan jaget och världen. Feminism och etik under nyliberala villkor*. Johansson Wilén startar sin studie i en fundering kring det klassiska feministiska slagordet ”det personliga är politiskt”. Frågan är om det idag förvrängts, och det politiska istället reducerats till det personliga? Johansson Wilén studerar hur etikens plats inom feministisk praktik kan sättas i relation till nyliberalismens ekonomiska, politiska och ideologiska hegemoni. I centrum står huruvida det etiska (jagets handlande,

relation till jag och den andre) fungerar som en möjlig utgångspunkt för brott med nyliberalismen och syftet är att analysera hur etik aktualiseras politiskt under nyliberala villkor.

Detta utforskar Johansson Wilén genom en analys av ”självddefinierade feminister”. Hon har gjort 22 intervjuer med 12 feminister som kan definieras som vänsterorienterade, och som alla deltagit i en genuskurs på Folkuniversitetet. För att utröna feminismens brott eller ”affiniteter” med nyliberalismen har hon ställt frågor till informanterna om deras förståelse av sig själva och av feministisk praktik, samt deras erfarenheter av den feministiska rörelsen.

Med denna utgångspunkt tar Johansson Wilén sig an stora samtidspolitiska frågor, och väcker funderingar kring fundamentala och omstridda begrepp som politik, etik och feministisk gemenskap. Det är glädjande att en genusvetare hanterar dessa frågor på ett sådant övergripande sätt. Johansson Wilén gör en gedigen genomgång av en stor bredd i feministisk teori och låter samtida feministiska, politiska teoretiker som Wendy Brown, Chantal Mouffe och Nancy Fraser få utgöra startpunkt i diskussionen om etik. Dessa tre har alla, om än på skilda sätt, studerat effekterna av nyliberalismen på politiska rörelser och subjektivitet. Hennes presentation av tidigare forskning är likaså omfattande. Det är välformulerat och snyggt och såväl teorigenomgången som avsnitten med tidigare forskning fyller en funktion i att de ger en bred och initierad inblick i feministiska rörelser och

jämställdhetspolitik. Dessutom, och kanske framför allt, bidrar Johansson Wilén med en genomgång av Mouffe, Fraser och Browns inställning till just *etik*.

Samtidigt som den breda exposén över feministiska teorier är väl genomförd, saknar jag dock en tydligare koppling till hur dessa teorier sätts i arbete. Hur används begreppen i det analytiska arbetet? Läsaren lämnas lite åt sitt eget öde när det gäller vilka analytiska verktyg som Johansson Wilén tänkt sig använda i analyserna av intervjuerna. Frågor som vilka begrepp, hur och varför besvaras inte.

Denna vaghet och brist på begrepps-genomgång blir kanske särskilt tydligt i relation till *politikbegreppet* (men jag saknar även en mer utförlig diskussion av hur begreppet *ideologi* sätts i arbete). Ordet politik är flitigt använt, samtidigt som det är oklart vad som menas. Är det Mouffes åtskillnad mellan ”det politiska” och ”politiken” som avses (som Johansson Wilén inledningsvis beskriver)? Här hade det underlättat med vissa förtydliganden i när politik får beteckna en sfär (det offentliga, institutionella), en praktik (något kollektivt) eller konfliktfyllda artikulationer (antagonism/agonism) eller något annat.

Det stora analytiska bidraget är kapitlet ”När jaget står i fokus” där Johansson Wilén har fångat och analyserat det feministiska aktivistiska subjektet (som vitt och relativt utbildat). Här är de bästa passagera de där hon låter Browns analytiska ingång kring subjektivitet, dess läsningar och drivkrafter, vägleda hennes läsningar. Vi får en inblick i hur den goda feministen vill framställa sig, som både indi-

viduellt medveten men samtidigt bra på att poängtera vikten av kollektivet, att vi behöver varandra. Det är en intensifiering av det fria valet och ansvariggörandet av individen som Johansson Wilén pekar på fungerar normerande, och hur det leder till en rädsla för exkludering. Feminismen fungerar här som en individuell prestation.

De övriga analytiska kapitlen inleds med teoretiska beskrivningar och genomgångar av ytterligare teoretiker och centrala feministiska begrepp – intersektionalitet och sårbarhet. Möjligen har avhandlingen därmed gett lite för stor plats åt samtida feministisk teorikanon, och missat att ta chansen att verkligen arbeta med det etnografiska material som studien tar sin utgångspunkt i. Ibland framstår det som om Johansson Wilén ställer teorin mot intervjuicitaten och jämför dem istället för att arbeta analytiskt med intervjuaterialet. Det lämnar läsaren fundersam kring valet av intervjuer när potentialen i det empiriska materialet inte nyttjas. Visserligen för hon en initierad metod-diskussionen med reflektioner kring själva intervjuandet. Samtidigt hade jag gärna sett en mer tydlig motivering till varför en intervjustudie, och varför just dessa personer (en grupp folkhögskoleutbildade feminister) har valts för att studera hur etik aktualiseras politiskt.

Johansson Wilén avslutar med en diskussion av två etikbegrepp – *den etiska omsorgen om jaget*, samt *etik som en kritisk av homogenisering* eller *etik som en dekonstruerande kritisk akt*. Den etiska omsorgen om jaget ger i en nyliberal ideologi upphov till ett moraliserande feministiskt subjekt

som framför allt funderar över sig själv, där personliga misslyckanden tillskrivs den egna oförmågan snarare än strukturella hinder. Men Johansson Wilén menar att hennes informanter även ägnar sig åt en kritik av homogenisering och lyfter fram feminismen som ett intersektionellt projekt där de för fram egna normer och maktpositioneringar.

Även om Johansson Wilén inte vill dra slutsatsen att etiken måste överges i detta läge, så pekar hennes avhandling mot hur etikens subjektorientering riskerar att hindra mer kollektiva praktiker. Och här får vi förstås fundera över huruvida etiska perspektiv kan erbjuda motstånd mot nyliberal hegemoni eller stärker ett fokus på etik just denna individfokuserade ideologiska strömning? Kan den enskildes goda handlande bryta mot en nyliberal samtid? Vilka är det samtida feministiska subjektets begär och låsningar? Ett feministiskt subjekt som begär att göra rätt/gott (istället för att göra fel, vara emot) kommer inte nödvändigtvis att göra motstånd. Men diskussionen fortsätter – frågan om etikens plats, det feministiska subjektets tvetydigheter, och hur feminister i en nyliberal samtid ska kunna bli subjekt som begär jämlikhet, solidaritet och gemenskap behöver ständigt utforskas, vilket Johansson Wilén med imponerande tydlighet visar. Med detta sagt vill jag passa på att avsluta med att säga att *Mellan jaget och världen. Feminism och etik under nyliberala villkor* är en ambitiös och intellektuellt stimulerande avhandling som jag verkligen hoppas kommer att användas såväl på genusvetenskapliga teorikurser som i de

folkrörelsesammanhang som Johansson Wilén studerar.

Maria Carbin

Professor i genusvetenskap vid Umeå universitet